

УЗУМНИНГ ОҚ КИШМИШ НАВИ ҲОСИЛДОРЛИГИ ВА ҲОСИЛ СИФАТИГА ЎСТИРУВЧИ МОДДАЛАР ҲАМДА МИКРОЭЛЕМЕНТЛАРНИНГ ТАЪСИРИ

Махмадиёров Фаррух Шомурот ўғли

Ш.Рашидов номидаги СамДУ таянч-докторанти

Д.С.Нормуродов

к/х.ф.д., профессори

Л.М.Санаева

ТДАУ Сам филиали магистранти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7296423>

***Аннотация.** Ушбу мақолада узумнинг оқ кишмиш навининг ўсиши, ривожланиши, ҳосилдорлиги ва ҳосил сифатиغا ўстирувчи моддалар ҳамда микроэлементларнинг таъсири ҳақида маълумотлар келтирилган.*

***Калим сўзлар:** микроэлемент, оқ кишмиш, ресурс, гуҷум.*

ВЛИЯНИЕ ВЫРАЩИВАЮЩИХ ВЕЩЕСТВ И МИКРОЭЛЕМЕНТОВ НА УРОЖАЙНОСТЬ И УБОРОЧНЫЕ КАЧЕСТВА БЕЛЫХ ГОРОДОК ВИНОГРАДА

***Аннотация.** В данной статье приводятся данные о росте, развитии, урожайности и воздействии микроэлементов и биологически активных веществ на сорта белого кишмиша.*

***Ключевые слова:** микроэлемент, белый изюм, ресурс, толпа.*

THE INFLUENCE OF GROWING SUBSTANCES AND MICROELEMENTS ON YIELD AND HARVEST QUALITY OF WHITE GRAPES OF GRAPES

***Abstract.** This article provides data on the growth, development, productivity and impact of microelements and biologically active substances on varieties of white sultanas.*

***Key words:** trace element, white raisin, resource, crowd.*

КИРИШ

Дунёда аҳолининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда аграр соҳанинг ўрни ва аҳамияти кундан-кунга ортиб бормоқда. Жумладан, мамлакатимизда ҳам мавжуд ресурс ва имкониятлардан оқилона фойдаланиб, аҳолини қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан кафолатли таъминлаш, ҳосилдорлик ва ҳосил сифатини янада ошириш, соҳага илм-фан ютуқларини жорий этиш долзарб масала ҳисобланади.

Ҳозирги кунда Республикада аҳоли сонинг ортиши ҳисобига озиқ-овқатга бўлган эҳтиёжнинг ортиб бориши кузатилмоқда. Шу боис мамлакат аҳолисининг озиқ-овқатга бўлган талабини қондириш ва экспорт ҳажмини ошириш учун мева-сабзавот ва узум маҳсулотларини етиштиришни йилига 8-10 фоизга кўпайтириш ва кўшимча 1 миллион тоннадан ортиқ маҳсулот етиштириш зарур.

МЕТОД ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Бу борада мамлакатимизда бир қанча ишлар олиб борилмоқда, жумладан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 28 июлдаги ПҚ-5200-сонли қарорида мамлакатимизда узумчиликни янада ривожлантириш, узум етиштириш, уни қайта ишлаш, тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича кластер тизимини йўлга қўйиш, алкоголь бозорини тартибга солишнинг самарали механизмларини кенг жорий этган ҳолда республикани сифатли маҳсулотлар билан таъминлаш, соҳанинг экспорт салоҳиятини

кучайтириш, инвестицион жозибадорлигини ошириш, шунингдек, виночилик ва агротуризмни ривожлантириш белгилаб берилди.

Мамлакатимизда узумчиликни ривожлантириш, экспортбоп навларини яратиш, қайта ишлаш ва халқимизга сифатли маҳсулот етказиб бериш борасида самарали ишлар йўлга қўйилмоқда. Шулар жумласидан бизнинг олиб бораётган илмий тадқиқотларимизда узумнинг Оқ кишмиш навининг ҳосил сифатига ва ҳосилдорлигига микроэлементлар ва ўстирувчи моддаларни таъсирини ўрганиш мақсад қилиб олинди.

Тадқиқот жойи, объекти ва услублари. Тадқиқотларимиз Самарқанд вилояти Ургут туманига қарашли “Давронов Қобилжон олтин замини” фермер хўжалиги далалари шароитида олиб борилди. Тадқиқот объекти сифатида узумнинг Оқ кишмиш нави, микроэлементлар (Cu, Zn, Mn) ва ўстирувчи моддалар (гиббереллин) хизмат қилди. Тадқиқотларимизнинг мақсади узумнинг Оқ кишмиш навини ўсиши, ривожланиши ҳамда ҳосилдорлигига микроэлементлар ва ўстирувчи моддаларни қўллашнинг самарадорлигини ўрганишдан иборат бўлди. Бунда энг самарали ва мақбул вариант 10 литр сувга Cu - 0,5 г, Zn – 0,5 г, Mn – 0,5 г ҳамда гиббереллин 1,0 г солиниб тайёрланган ишчи эритмани биринчи марта узумнинг Оқ кишмиш навида гуллаш тугаши билан, иккинчи марта ғужумлар тўлиқ шаклланганда амалга оширилди. Тадқиқотларда узумнинг Оқ кишмиш навини агробиологик хусусиятлари, фенологик фазаларнинг ўтиши, ток тупларининг ҳосилдорлик кўрсаткичлари, узум боши ва ғужумининг механик хусусиятлари ва биокимёвий таркиби, ҳосилдорлиги ва ғужумининг сифат кўрсаткичлари аниқланди. Олинган натижалар Excel дастури ёрдамида қайта ишланди.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Таҷрибада ўрганилган узумнинг Оқ кишмиш навида тупларнинг катталиги ва морфологик белги хусусиятларини ўрганиш натижалари шуни кўрсатдики, ўрганилган тупларда ўртача занглар узунлиги 87,2 сантиметрни, новдалар сони 38,6 донани, қўлтиқ новдалар сони 4,3 донани ташкил этди. Бир тупдаги новдаларнинг умумий узунлиги 39,6 метрни, новдаларнинг ўртача узунлиги 109,7 сантиметрни, тупнинг барг билан қопланиш даражаси 682 донани, ҳар бир новдадаги барглар сони 20,2 донани ассимиляция юзаси 13,1 м² ни ташкил этди.

Ушбу ўрганилган Оқ кишмиш навида куртаклар бўртишининг бошланиши 12 апрелда, гуллашнинг бошланиши 24 майда, ғужумларнинг пиша бошлаши 22 августда, ғужумларнинг тўлиқ пишиши 10 сентябрда намоён бўлди. Ушбу навда вегетация даврининг давомийлиги 153 кундан иборат бўлди.

Оқ кишмиш навининг механик белги хусусиятлари ва биокимёвий таркиби таҳлили шуни кўрсатдики узум бошларининг ўртача вазни 274,7 грамм, узум бошидаги шингилларнинг ўртача оғирлиги 5,8 грамм, узум бошидаги ғужумларнинг ўртача оғирлиги 268,9 грамм, узум бошидаги ғужумларнинг ўртача сони 181,7 дона, узум боши узунлиги 242,2 сантиметр, узум бошнинг эни 12,1 сантиметр оралиғида бўлди.

Ушбу ўрганилган Оқ кишмиш навида узум мевасининг оғирлигига нисбатан пўсти 1,47% ни, уруғ рудименти 0,21 % ни этдорлиги эса 98,32 %ни ташкил қилди. Етиштирилган узум боши биокимёвий таркибини таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, бунда куруқ модда 28,8 % ни, қанд миқдори 25,7 % ни, кислоталик 4,2 г/л ни ташкил қилди.

Олиб борилган тадқиқотларимиз шуни кўрсатдики узумнинг Оқ кишмиш навида ўстирувчи моддалар билан биргаликда микроэлементлар қўллаш орқали 65-68 фоиз

кўпроқ узум ҳосили олишга эришилди. Узумнинг Оқ кишмиш навига гуллаш тугагани заҳоти гиббереллин билан бир марта ишлов бериш узум боши ва ғужум оғирлиги ҳамда ўлчамини 165-168 % га ошириб, қуруқ моддалар ва қанд миқдорини эса нисбатан камайтирар экан. Бундан ташқари узум меваси таркибида кислота, пектин ва ошловчи моддалар миқдорини эса оширди. Оқ кишмиш навига гиббереллин ва микроэлементларни икки марта – биринчи марта гуллаш тугаши билан ва иккинчи марта ғужумлар тўлиқ шаклланганда пуркалганда узум боши ва ғужум ўлчами анча катталашиб, пишиши тезлашди ва таркибида қанд миқдори сезиларли даражада ортиб, товарбоп маҳсулот олинди.

ХУЛОСА

Демак Оқ кишмиш нави узум бошлари ва ғужумларининг ривожланишига микроэлементлар ва гиббереллиннинг таъсири ишлов бериш муддати ва сонига боғлиқ бўлиб, яъни биринчи марта гуллаш тугаши билан ва иккинчи марта ғужумлар тўлиқ шаклланганда пуркалганда энг яхши натижа берар экан.

REFERENCES

1. Абдуллаев Р.М., Мирзаев М.М., Набиев У.Я., Аббасов Ш.М., Бекчанов У.А., Маҳмудов Ғ.Ғ. - Узум етиштириш ва майиз қуритишнинг замонавий технологияси. – Т.: 2013.
2. Бўриев Ҳ.Ч. - Ҳаваскор боғбонга қўлланма. – Т.: Шарқ. 2020.
3. Джавакянц Ю.М., Горбач В.И. - Виноград Узбекистана. – Т.: 2001.
4. Мирзаев М.М., Джавакянц Ю.М. - Томорқада ток ўстириш. – Т.: 1989.
5. Нормуродов Д.С., Нормуродов И.Т., Санаев С.Т., Ҳамдамова Э.И. - Узумчилик. – Самарқанд: 2021.
6. Санаев С.Т. - Узумчилик (фермерлар мактаби тингловчилари учун ўқув қўлланма). – Т.: 2022.
7. Темуров Ш. - Узумчилик (дарслик). – Т.: 2002.
8. Маҳмудов Ғ.Ғ. - Замонавий узумчилик асослари. – Т.: 2020.